

355.48(497.11)"1941"(093.2)
355.48-053.18(=112.2)(497.11)"1941"(093.2)
COBISS.SR-ID 34893065

Оригиналан научни рад
Примљен: 12. августа 2020.
Прихваћен: 27. новембар 2020.

Виктор Бејатовић, кустос
e-mail: vsrb9@yahoo.com

717. ДИВИЗИЈА, ГУБИЦИ I, II И III БАТАЉОНА 737. И 749. ПУКА У СЕПТЕМБРУ, ОКТОБРУ И НОВЕМБРУ 1941. (ПРИЛОГ ЗА ВОЈНУ ИСТОРИЈУ И АНТРОПОЛОГИЈУ)

АПСТРАКТ: Приказивањем чињеница везаних за јединице које су биле кључне у дешавањима на територијама на којима су вршене одмазде над српским цивилним становништвом током јесени 1941, добија се јаснија структура батаљона који су у њима учествовали. Подаци се односе на 717. пешадијску дивизију, батаљоне I-III/749. и I-III/737, тј. њихове чете, актере у борбама које су вођене током септембра, октобра и новембра исте године. Биће приказани губици у људству, основне позиције и кретања немачких батаљона у тим месецима, нарочито тешком ратном периоду за становништво на ширем делу централне и западне Србије – Крупња, Лознице, Драгинца, Шапца, Краљева, Крагујевца и околним селима – у којима су извршени масовни ратни злочини од јединица различитих профила и намена. Суровост је појачана смерницама наредбе генерала Франца Бемеа са квотом 100 : 1, која је спроведена у дело, за разлику од наредбе генерала Максимилијана Рајхсфрајер фон Вајхса од априла 1941. која је била оперативно неизводљива у смислу хапшења талаца пре инцидента. Погибије војника ових батаљона искоришћене су за спровођење одмазди према задатим квотама. Овај рад је део наставка истраживања детаља о извршиоцима злочина – немачким батаљонима који су учествовали у борбама око

Крагујевца и Краљева и осталим територијама и областима у којима су били стационирани и којима су се кретали током јесени 1941.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: ратни злочин, одмазде, антропологија, војне области, 717. пешадијска дивизија, батаљони, војни губици, људство

У оквиру мултидисциплинарне обраде и истраживања, којом је анализиран ратни злочин извршен у првој години окупације Краљевине Југославије, представљен у делу „Лепеза смрти – мултидисциплинарни приступ и упоредне методологије у реконструкцији мотива и обима ратног злочина у Крагујевцу октобра 1941”, приказан је модел који подразумева комплексне и различите научне методологије. Оне упоредо обрађују задати нерешени проблем, пружају вредност закључену обрадом и, коначно, у компаративним контролним линијама дају исти, тј. веома близак ниво подударарања вредности.¹

Истрага судске и војне документације – ратни дневници официра и службени дневници са кретањима, борбама, положајима, картама и извештајима јединица које учествују у злочину, од великог значаја су за обраду задатог проблема. Као што се показало и у овом случају, они садрже драгоцене детаље који доприносе коначним закључцима, отклањају сваку могућност неозбиљног приступа оваквим изузетно осетљивим темама, јер у поређењу са ваљаном судском обрадом и спороведеном истрагом оштећене заинтересоване стране пружају изузетно висок индекс у закључивању свих чињеница. Одсуство тих детаља из документације различитих профила и нивоа имало је за последицу лицитирање чињеницама о детаљима ратних злочина и нејасноће о извршиоцима, а неки од злочина нису обрађени у потпуности.

¹ Виктор Бејатовић, *Лепеза смрти – мултидисциплинарни приступ и упоредне методологије у реконструкцији мотива и обима ратног злочина у Крагујевцу октобра 1941* (Крагујевац, Спомен-парк, 2017), стр. 149. Више о ратним дешавањима у Крагујевцу и Краљеву 1941. видети у: Станиша Бркић, *Име и број* (Крагујевац 2007) и Силвија Крејаковић, *Идентитети жртава стрељаних у Краљеву октобра 1941.* (Београд, 2013).

Обим злочина

Поред антрополошке обраде терена и анализе гробница, која је дала одређене вредности броја сахрањених лица, управо је судска документација из периода 1945–1947, показала да је током истражног процеса извршена ексхумација. У исказима сведока који су руководили сахрањивањем и који су истражној комисији сведочили о броју од између 3.000 и 3.500 . сахрањених, компаративно су у оквиру методолошког доказивања показали блиску вредност – антрополошка обрада и процена гробница (постојећих 29 великих и једна са две особе, недостају две велике, које су забележене на увиђају) 3.002 +/- особе, судска документа истражног процеса и пресуда двојици високих официра и ексхумација 2.624 идентификоване и неколико стотина неидентификованих из различитих разлога (одсуство родбине и врста повреде услед калибра 7,92 × 57 мм – МГ 34 – 800, 900 метака у минути и близине стрељања од 10 метара).

Зона страдања и спроведена обрада односиле су се на територију града на којој је извршен ратни злочин, на шта јасно упућује и комплетан садржај судских докумената Војног суда бр. 15. Треће армије. Између осталих високих официра, изречене су пресуде генерал-мајору Адалберту Лончару и гестаповцу Рудолфу Бергу, оптуженима за крагујевачки злочин. Суд је јасно нагласио где је спроведена ексхумација, са образложеним бројем идентификованих и неидентификованих особа. Томе је потребно додати стрељање у околна три села, обухваћена истом наредбом, где је страдало 415 мештана, што није било предмет суда јер никаквих посебних недоумица за села није ни било. Током изласка на терен крагујевачког градског повереништва Државне комисије 20. фебруара 1945. утврђен је број од 31 гробнице² и одређен број лица на основу пријава и легитимација, о чему је оно 12. јула 1945. известило Државну комисију (на основу 1.706 пријава, 146 легитимација, 472 лица без сродника) о прикупљеним подацима у зони стрељања до тог тренутка, без села која су прва страдала два дана раније, где је услед недовољне квоте Паул Кениг, мајор из I/724, одлучио да преусмери и настави одмазду над градом.

² Архив Југославије – фонд 110 – Државна комисија за злочине окупатора и њихових помагача, инв. бр. 6236 – фасцикла 574 – архивска јединица 374.

Суђења су завршена две године касније и пресуде су и изречене 12. марта 1947, до када су извршене обимне истражне радње и ексхумација, те је један документ с почетка рада градског повереништва свакако био недовољан за било какве коначне закључке којим су се истраживачи руководили у одређеном периоду, а који је неопрезно упућивао на сличност вредности са онима у немачким извештајима. Како је у оквиру наставка рада на реконструкцији и анализе ове проблематике до сада пронађен приличан број нових смерница, све ће бити приказане у опширнијој систематизацији сличној поменутој реконструкцији, а овом приликом ћемо приказати две. Оне темељно поткрепљују и антрополошку реконструкцију и истражне радње, као и историографску прекопотребну прецизност, која је далеко осетљивија на пољу права, тј. ратног злочина, па и могућих нових судских процеса, који су и даље актуелна светска пракса у смислу потраге за преживелим саучесницима, било војника, било официра. Уосталом поменуте неопрезне закључке демантовао је и даљи наставак рада суда до 1947, тј. огромна документација истраге и истражних радњи, нарочито сведока разних профила – очевидаца, преживелих лица, пуштених талаца, двојице руководиоца сахрањивања и копања гробница, ађутаната немачких официра и тумача јединица. Током истраге која је теретила оптужене (А. Лончар и Р. Берг) са преводиоцима и ађутантима (Адолф Добравец и Франц Плацер), било их је 129. Сведоци су били подељени у неколико профилисаних група по теми испитивања: о именима Немаца у Ортскоманди (командант – др Цимерман), Батаљонскокоманди (командант – Кениг) и Крајскоманди (командант – Фон Бишофсхаузен), о фолксдојчерима, хапшењима, пљачки, саучесницима, о спровођењу стрељања по данима 19, 20, 21. октобра, о преживелима и о начину и броју сахрањиваних.³

Кључни упоредни докази везани су свакако за грађу истражне радње, која нажалост није коришћена, а сасвим оправдано прати закључке суда, нарочито антрополошку анализу садржаја примарних и једног дела секундарних гробница. Комплетна анализа те грађе такође ће бити представљена у посебном раду. Додатни детаљи поткрепљују утврђене чињенице и документовано употпуњују и

³ АЈ-110-6236-575-1.

антрополошке закључке и вредности, као и образложење судске истраге, што нарочито оправдава потребу умрежености научних методологија у решавању овакве осетљиве проблематике. У академском смислу изазовно је што се садржај прелама и преко научних методологија и преко форензичких визура.

Због посебно осетљивог карактера овог злочина, који је претрпео бројна непримерена лицитирања, а који је након компаративне анализе показао блиске вредности, употпуњујемо закључке са поменуте две значајне смернице.

Једна се налази у посебној исцрпној анализи Државне комисије за злочине окупатора и његових помагача, тј. посебног издања које се односи на проценат свих врста ангажовања и учешћа аустријских официра у оквиру укупног броја од 4.433 ратна злочинца немачког говорног подручја.⁴ Део њих је управо припадао 717. пешадијској дивизији, чија ћемо кретања и губитке током кључних дана октобра приказати као део шире анализе укупног мозаика. Није познато да ли је ово издање коришћено само за унутрашњу употребу у оквиру комисије која се припремала да шаље обиман доказни материјал у Комисију ратних злочина Уједињених нација (UNWCC). Део текста приказује, поред бројних злочина, и закључке суда који су блиски поменутим закључцима антрополошке обраде: „...21. октобра поменути батаљон под командом мајора Кенига извршио је масовни покољ становништва Крагујевца. Батаљон је најпре блокирао град, а потом извршио општу рацију на мушко становништво. Нису поштеђени ни старци ни тешки болесници ни деца. Са предавања покупљени су гимназисти виших разреда заједно са професорима. Када се број похватаних пео на 7000, 21 октобра 1941 приступљено је стрељању, које је трајало пуних 7 часова. Делимично обављеном ексхумацијом *ископано је преко 3000 лешева*, од којих је 2624 идентификовано. Међу идентификованима имаде 8 свештеника, 15 професора, 59 ђака и 17 шегрта; остало су радници, чиновници, занатлије, сељаци итд. Идентификовано је 144 деце испод 16

⁴ Институт за новејшо згодовино, Љубљана, Словенија, ИНЗ, 2/32Д-Д-272. „Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача“, Саопштење о злочинима Аустрије и Аустријанаца против Југославије и њених народа“, Београд 1947. стр. 3. Односи се на 2.062 лица. <https://www.sistory.si/11686/38556> (приступљено 10.12.2018)

година и то 5 испод 12 година. Стрељани су такође тешки инвалиди и старци преко 70 година”.⁵ Такође је важан и детаљ који закључује одељење комисије 17. јула 1947, тј. Југословенска делегација за ратне злочине при УСФЕТ-у (United States Forces European Theatre), а који прихвата и комисија Уједињених нација. Преко доказних материјала и досијеа мајора Кенига, у коме је оптужен по члану 23. б) и ц) Убиства и покољи, чл. 46. Хапшење и мучење грађанских лица, чл. 50. Узимање талаца, Хашког регелмана од 1907. Конвенције о законима и обичајима рата на сувом, иста га терети за масовно стрељање преко 3.000 нејужних грађана, извршеног 21. октобра 1941. у Крагујевцу.⁶ Коначно га у јуну 1948. ставља на међународну листу ратних злочинаца.⁷

Оваква смернице и вредности изразито су корисне за поступак утврђивања као метод, на пољу природних наука апсолутно, на пољу друштвених дисциплина нарочито, а на пољу судске праксе неизоставно. Коришћење документације различитих профила показало се веома значајним, што је и подразумевајући истражни поступак у случају и појединачног убиства, а тим пре масовног ратног злочина. Њена обрада је поступак за који су у случају актуелног дешавања надлежна истражна одељења унутрашњих послова и криминалистике, или која додатно ангажује суд и по службеној дужности, док је у временски удаљеном тренутку то могуће препустити и научним обрадама, које касније могу послужити у новим или обновљеним процесима јер ратни злочин⁸ као кривично дело по перемпторној норми *ius cogens* (обавезујуће право), тј. не застарева⁹.

⁵ Isto, стр. 38.

⁶ AJ-110-Detto-6236-1814. Више о ратним дешавањима видети у: Венцеслав Глишић, *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941–1944* (Београд 1970).

⁷ UNWCC-CROWCASS (The Central registry of war criminals and security suspects) – Final Consolidated Wanted list - Germans - june 1948, list s. No. 14 (676), str. 208.

⁸ Регулисан и дефинисан I Женевском конвенцијом у члановима 3. и 50. и IV Женевском конвенцијом (12. августа 1949) као и чл. 2, 3, 33. и 34, а у постојећем Кривичном законик у Србије члановима 372, 373, 374, 376, 377. и 379.

⁹ Конвенција о незастаревању ратних злочина ратификована на заседању Генералне скупштине УН 26. 11. 1968. Дobar пример за злочине из Другог светског рата је подношење захтева Тужилаштва за ратне злочине Републике Србије за спровођење истраге 2009. године против Петера Егнера – 4. одељење Гестапоа 1941–1944, који је на почетку рата спроводио јеврејске заробљенике на места егзекуције и камиона са гасном

У оквиру прегледа документације која је везана за ратни злочин постоји велики број чинилаца према којима треба бити опрезан у случају оригиналне, фалсификоване, недоступне па откривене документације, са интервенцијом, тј. преправљане под разним утицајима заинтересованих страна. Управо зато је велика одговорност на професија које врше анализу такве документације, која у данашње време апсолутно подразумева искусну форензичку визуру са проверама свих врста, од анализе папира, преко мастила, куцаћих машина, до рукописа и његовог психолошког „читања”. У заједничкој сарадњи форензичких психолога, антрополога и историчара који се баве овом проблематиком могу се добити добри резултати.

Анализа документације која се тиче ратног злочина и појединачних злочинаца, мора да укључује све командне и оперативне нивое извештаја, од нивоа обавештајног одељења, вода, чете, па до штабова батаљона, пука, и дивизије, као и службених ратних дневника официра који учествују у спровођењу дела. Такође, анализа ратних дневника или персоналних дневника команданата дивизија је од великог значаја. Из тог разлога ћемо у овом раду приказати корисне податке који употпуњују мозаик и овог ратног злочина, али и других који су извршени током јесени 1941. године. То су подаци из ратног дневника 1а одељења мајора Хостербаха, официра главног штаба команданта 717. дивизије, од априлске мобилизације (11. априла, тада још увек из пешадијског пука 333) којом је командовао генерал-мајор Паул Хофман (2. 12. 1885 – 10. 10. 1979), кога је 1. новембра заменио генерал-пуковник др. Валтер Хингхофер (1885–1951). Од 1. октобра 1942. дивизијом је командовао генерал Бенигнус Диполд. Од 1. маја 1943. били су под командом генерала Карл фон Ле Сира. Од 10. јула 1944. команду је преузео генерал пуковник Аугуст Витман, а 10. марта 1945. генерал мајор Ханс Крепел.¹⁰

комором, а касније над заробљеним српским цивилним становништвом до краја рата, где је по проценама страдало око 150.000 људи.

¹⁰ Hermann Frank Meyer, *Von Wien nach Kalavryta - Die blutige Spur der 117. Jäger-Division durch Serbien und Griechenland* (Mannheim und Mohnesee, Bibliopolis,, 2002), str. 40, 74, 406, 455. Више о ратним оквирима видети у: Веселин Ђуретић. *Савезници и југословенска ратна драма I и II*, (Београд, Народна књига 1985), као и пето допуњено издање (Београд, Политика 1992) и Јован Марјановић. *Устанак и*

Детаљи мобилизације и транспорт

Од укупно двадесет једне војне области Трећег рајха, 717. пешадијска дивизија је формирана у 17 војној области, тј. на територији Аустрије, као једна од 15 дивизија које су укупно бројале 30 пукова и све су формиране у априлу 1941. у 15. кругу мобилизације.¹¹ То су биле пешадијске дивизије:

- 702. пукови 722. и 742 – 2. војна област Штетин
- 704. пукови 724. и 734 – 4. војна област Дрезден
- 707. пукови 727. и 747 – 7. војна област Минхен
- 708. пукови 728. и 748 – 8. војна област Бреслау
- 709. пукови 729. и 739 – 9. војна област Касел
- 710. пукови 730. и 740 – 10. војна област Хамбург
- 711. пукови 731. и 744 – 11. војна област Хановер
- 712. пукови 732. и 745 – 12. војна област Вајсбаден
- 713. пукови 733. и 746 – 13. војна област Нирнберг
- 714. пукови 721. и 741 – 1. војна област Кенигсберг
- 715. пукови 725. и 735 – 5. војна област Штутгарт
- 716. пукови 726. и 736 – 6. војна област Минстер
- 717. пукови 737. и 749 – 17. војна област Линц (Донау)
- 718. пукови 738. и 750 – 18. војна област Салцбург
- 719. пукови 723. и 743 – 3. војна област Берлин¹²

Дакле 717. дивизија је једна од дивизија које су, поред 704 (пукови 724. и 734, 4. војна област Дрезден),¹³ 714 (пукови 721. и 741. војна област територије Бохемије припојена 1. војној области Кенигсберг у мобилизационом смислу)¹⁴, 718 (пукови 738. и 750, 18. војна

народно-ослободилачки покрет у Србији 1941 (Београд: Институт друштвених наука 1963).

¹¹ Georg Tessin, *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*, Die Waffengattungen - Gesamtübersicht, (Osnabruck, Bibliooverlag, 1977), 57.

¹² Isto, 57.

¹³ Georg Tessin. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*. Die Landstreitkräfte, Teil 12, (Osnabruck, Bibliooverlag, 1977), 149.

¹⁴ Isto, 177.

област Салцбург)¹⁵, 342 (пукови 697, 698, 699. и артиљеријски пук 342, 12 војна област Вајсбаден, 14. талас мобилизације),¹⁶ чиниле смену окупационих дивизија на територији Краљевине Југославије из прве половине априла 1941. и замениле их углавном у периоду до краја маја, осим 342. која је у оквиру 12. армије била само током четири месеца од октобра 1941. до фебруара 1942, када су припојени 9. армији и отишли на Источни фронт.

Официри главног штаба 717. пешадијске дивизије од априла до новембра 1941. били су: генерал Паул Хофман, мајор Хостербах одељење 1а (Führungsabteilung, auch Ausbildungsangel egenheiten – одељење управе штаба и обуке), поручник Рејман, капетан фон Буш одељење 1ц, капетан др Хајдрих одељење 1б, потпоручник др Криш, капетан Белак и капетан Лохел. Правник је био др Дитрих, инспектор поручник Чермак, интендант др Фидлер и специјални официри Хомолка и Хаксток.¹⁷

Командант пука 737. био је мајор Вилдермут (II/272 пеш. пук), а¹⁸ ађутант др.Цех. (I/482. пеш. пук). Командант 1. батаљона био је мајор Бејерлајн, а ађутант поручник Добелман. Командант 2. батаљона био је капетан Гизлер, а ађутант поручник Чермак. Командант 3. батаљона био је капетан Ринклебен, а ађутант поручник Крол.¹⁹

Официри који су битнији за овај рад, јер су уско везани за борбе и ратни злочин који се догодио у Крагујевцу, као и за дејства и акције које су се одвијале, налазили су се у команди 749. пука. То су: командант пука мајор Ото Деш (II/106 пеш. пук) – ађутант поручник Зајферт (I/133 пеш. пук), командант 1. батаљона је капетан

¹⁵ Isto, 188.

¹⁶ Georg Tessin. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945*. Die Landstreitkräfte, Teil 9, (Osnabruck, BiblioVerlag, 1977), 225.

¹⁷ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262, frame 000005. Овом приликом захваљујемо цењеном шкотском историчару др Бену Х. Шепарду, са којим је остварена сарадња на пољу истраживања злочина СС и Вермахт јединица, а чијом љубазношћу смо у поседу микрофилмоване ратне документације која се налази у Националном архиву у Вашингтону.

¹⁸ Некадашња предратна јединица (прим. аут.).

¹⁹ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262, frame 000007.

Белкен – ађутант поручник Мејвес, командант 2. батаљона капетан Ширхолд – ађутант поручник Шулц и на крају командант 3. батаљона који је учествовао у догађајима у Крагујевцу и чији су губици били повод за извршење одмазде капетан Фриц Фидлер (45 пеш. пук) – ађутант поручник Хорнунг (486 пеш. пук). Мајор Фрике био је командант артиљеријске јединице 670 (Art. abteilung), која је најчешће била саставни део пешадијске дивизије.

Лекари свих јединица били су: у штабу 717. дивизије др Штрох, 1. батаљону 737. др Јесел, 2. батаљону Шмегал, 3. батаљону др Полхарт. Лекари пука 749. су: у 1. батаљону др Фелкл, 2. батаљону др Мејрхофер и 3. батаљону Дирмејер. Лекар артиљеријске јединице 670. био је др Бергман. Главни лекари болнице биули су др Лил, др Милер, хирург Фон Карнишниг и др Доф.²⁰

Са бројним стањем од 6.152²¹ људи и приказаним официрским кадром у периоду од 15 до 19. маја 1941. кретали су се од Брука на Лејти транспортом ка одредиштима у Србији у два возна правца: Петау – Прагерхорф – Фејстриц – Гохбиц – Цеље и Фридау – Петау – Макде – Соербон – Гробелно. Оба батаљона кретала су се кроз окупирану територију на којој је предвиђено да се од 25. до 27. маја 1941. нађу на крајњим позицијама.²² Од 20. до 23. маја били су распоређени на територији Земуна и Београда (Топчидер, Бежанија, Жарково, Сурчин, Добановци, Чукарица), да би у ноћи између 23. и 24. маја кренули ка циљним крајскомандама.²³ Тако се главни штаб дивизије лоцирао у Нишу 25. маја, а батаљони пукова стизали су предвиђеним распоредом у следећа места. Приказана сатница односил се на планирано време доласка, а извештаји показују да су чете стизале у различитим периодима дана.

1. батаљон 737. стигао је 24. маја 1941. у Приштину у 16.00 часова
2. батаљон 737. стигао је 24. маја у Рашку у 06.00 часова
3. батаљон 737. стигао је 24. маја у Митровицу у 10.00 часова²⁴
1. батаљон 749. стигао је 25. маја 1941. у Краљево у 14.00 часова

²⁰ Isto, frame 000007.

²¹ Isto, frame 000064–67.

²² Isto, frame 000009.

²³ Isto, frame 000047.

²⁴ Isto, frame 000057.

2. батаљон 749. стигао је 26. маја у Крушевац у 06.00 часова
3. батаљон 749. стигао је 27. маја у Крагујевац у 10.00 часова²⁵.
Артиљеријска јединица 670 стигла је 27–28. маја у Ниш.

Што се тиче најтачнијег времена, 9. и 10. чета III/батаљона 749. стигле су касније током дана, у 21.20, а 11. и 12. чета у 03.22 у Крагујевац. Батаљон 1/749. стигао је у Краљево са закашњењем 26. маја у раним јутарњим сатима. 1. чета у Краљево у 06.34, а 2, 3, и 4. чета распоређене су у Витановацу у 00.24.²⁶ Један део главног штаба дивизије налазио се у Нишкој Бањи, заједно са болницом, а штабови пукова распоређени су на следећи начин: штаб 737. пука са 3. батаљоном налазио се у Митровици, штаб 749. пука са 1. батаљоном у Краљеву, 1. батаљон 737. у Прокупљу (у Куршумлији – 1. чета), 2. батаљон у Новом Пазару (Рашка – 7. чета), 2. батаљон 749. у Крушевцу и 3. батаљон у Крагујевцу.²⁷ Тај ратни распоред III/749. трајао је до половине децембра, када су имали померања ка Лесковцу, Неготину и Зајечару, а почетком 1942. ка Чачку. Фебруара исте године 9. и 10. чета су заједно са арт. јединицом 670. учествовале у операцији хватања команданта ЈВУО генерала Драгољуба Михаиловића „Рано пролеће“ (Vorfrühling) (11–22. фебруара 1942).²⁸ Њих су у Крагујевцу замениле јединице 737. батаљона, које у марту 1942. такође вршиле стрељања цивила.²⁹ Даљи историјат јединице свакако је везан за шира кретања и ратни распоред 717. дивизије и борбе током 1943. на територији НДХ, тачније у ширем реону Кључа, низводно од реке Саве, на петнаестак километра од Јасеновца (1/737. рејон између Егерлића и Заблаћа; 2/737. Заблаће, Доња Превија; 3/737. Пејићи, Воласи, Бајићи; 1/749. Зелин, Грабово, Међугорје; 2/749. Љубиње; 3/749. Егерлићи; 670. арт. јединица Заблаће).³⁰ Од 1. априла 1943, када су све дивизије овог карактера реорганизоване

²⁵ Isto, frame 000058.

²⁶ Isto, frame 000061.

²⁷ Isto, frame 000062.

²⁸ Isto, frame 000449 и 000464.

²⁹ Isto, frame 000528, припадници 11. чете стрељају од 17. до 23. марта 1942, 121 особу (Sühnemassnahme -казнена мера).

³⁰ NARA, T-315, Microfilm, Roll 1299, frame 000009, Tätigkeitsbericht der 117 - Jäger Division, 16–31. 3. 1943.

у ловачке – лаке (Jäger Division) и добиле још по једну чету³¹, почеле су са припремама за премештање на Пелопонез, под командом генерала Ле Сира. У раду „Лепеза смрти” приказали смо и поновљене злочине јединица које су учествовале у одмаздама у Крагујевцу и Краљеву. Први батаљон 724. пешадијског пука под командом мајора Паула Кенига,³² који је командовао одмаздом у Крагујевцу, учествовао је у одмазди над италијанским војницима (Aqui divisione – gen. Antonio Gandini) на Крфу и Кефалонији 8. септембра 1943, а I/749. из Краљева над становништвом из 28 села и три манастира обухваћених рацијом због убиства немачких војника од грчких устаника. Тада им је III/749. држао одступницу у местима јужније од Калаврите на Пелопонезу.³³ У октобру 1944. вратили су се на територију Србије, а касније, у општем повлачењу немачке армије, предали су се савезничким јединицама у Алтенмарку у Аустрији.

Борбена дејства и војни губици у људству

Овде ћемо приказати губитке у људству до краја 1941. и самим тим видети и кратку ретроспективу акција кроз пример III/749, чије су чете учествовале у акцији средином октобра 1941. на путу од Крагујевца ка Горњем Милановцу у више наврата, када и имају губитке у борбама са ЈВуО и партизанским јединицама. Такође видећемо и укупне губитке дивизије од доласка на окупирану територију по датумима и местима где су војници погинули, све до новембра и краја 1941. године. Они су, као што смо поменули, искоришћени као повод за спровођење одмазди, нарочито од 10. октобра када је генерал Франц Фридрих Беме (15. април 1885 – 29. мај 1947)³⁴ пот-

³¹ *Isto*, frame 000282.

³² Без њега, он је тада већ у чину потпуковника и нема га на списку официра пука који одлази у Грчку, а потисана последња наређења су у марту, априлу и мају 1943 (прим. аут.).

³³ Hermann Frank Meyer, *Von Wien nach Kalavryta, Die blutige Spur der 117. Jäger-Division durch Serbien und Griechenland*, (Mannheim und Möhnesee: Bibliopolis, 2002), 303.

³⁴ Prisoner of War File Card for General der Gebirgstruppe Franz Böhme (15 April 1885, Zeltweg-Kreis Judenburg-Steiermark-Austria, 29 May 1947 (committed suicide in prison), Nürnberg, Germany, prepared by Captain Edward „Ted” Lees, 98

писао наредбу и одредио квоту 100 : 1 за погинуле и 50 : 1 за рањене. Током јуна и јула као дивизија нису имали значајније борбе, па ни губитке (један погинуо у јуну). Од 12. до 14. јула и 31. 7јула батаљони I, II, и III 749. имали су акције (околина Чачка и Крагујевца), када им се први пут придружила I/724. и здруженим операцијама налазили су се на планини Јелици³⁵ против снага ЈВуО, приказаним у извештају Ото Деша о 3.000 наоружаних припадника ЈВуО. У августу III/749, тачније 20. августа, имао је борбе око Кнића, 21. код Лапова и Баточине, 23. у Крагујевцу, 25. у Дренку, и 28. у Букуровцу и Маршићу са партизанским јединицама. До 31. августа дивизија је пријавила девет погинулих, седам рањених и једног нестало.³⁶ Током септембра III/749. имао је акције 13. у Поскурицама, 16. ка Рогојевцу (на 16 км) и 18. у Вучковици. Целокупна дивизија пријавила је доста озбиљније губитке од 1. до 30. септембра: 36 погинулих, 44 рањених и три нестала.³⁷ Укупна активна борбена снага целокупне дивизије у септембру износила је 112 официра, 482+25 подофицира, 3.955 војника и 199 коња.

camp intelligence officer and interrogator, Island Farm Special Camp 11. Од 1. 7. 1939. командант 30. пешадијске дивизије, 19. 7. 1939. командант 32. пеш. див. (учествовао у окупацији Пољске и Француске), 5–28. 9. 1939. команда 2. армијског корпуса, 5. 6. 1940 – командант 43. армијског корпуса, 15.6.1940 – команда 18. планинског корпуса, 1. 10. 1940. командант 18. планинског корпуса који је учествовао у „Марити” у априлу 1941. окупацији Грчке, 16. 9. 1941 – 2. 12. 1941. главнокомандујући и командант Србије, 1. 5. 1942. 18. пл. корпус лоциран у Финској до децембра 1943, 10. 12. 1943. заменик команданта и командант 18. војне области Салцбург, 24. 6. 1944. командује заједно са Лотаром Рендулицем 2. оклопном армијом, 24. 6. 1944. рањен током лета, 18. 7. 1944. пребачен у резерву високе команде, 8. 1 – 16. 10. 1945. командант оружаних снага Норвешке и ком. 20. пл. армије, 16. 10. 1945 – 29. 5. 1947. ратни заробљеник британских снага и касније савезничких, специјални кампови 1, 11, Исланд фарм у Бридгенду (Island Farm Special Camp), лондонски окружни затвор, затвор у Нирнбергу, 29. 5. 1947. скочио са 4. спрата затвора у Нирнбергу.

<http://www.specialcamp11.co.uk/GeneralderGebirgstruppeFranzBohme.htm>
(приступљено 19. 8. 2019)

³⁵ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262, frame 000021 и 000132.

³⁶ *Isto*, frame 000153.

³⁷ *Isto*, frame 000200-204, преглед борби свих батаљона са губицима.

Октобар је био пресудан јер показује активности и кључне тренутке померања и борби, нарочито после 10, када је почела да важи наредба о одмаздама и квотама. Већ од 2. октобра III/749. је добила појачање када је и I/724. стављена под команду тог пука. Прве борбе одиграле су се већ 2. октобра, када су се под командом поручника Фолкера и једном четом I/724. са једним официром, шест подофицира и сто људи, те III/749. са једним официром, четири подофицира и 30+12 људи из Веркшуца кретали ка Тополи и на 25 км имали губитке од 14 мртвих и 15 рањених.³⁸ Из акција у Влакчи 3. октобра и 4. октобра на 15 км југозападно од Крагујевца у Вучковици, заједно са I/724, пријавили су шест мртвих и шест рањених;³⁹ 5. октобра кренули су у први покушај ослобађања једне чете ландесшица и пробијања ка Горњем Милановцу и имали четири погинула и осам рањених;⁴⁰ а у акцији ка Руднику 6. октобра били су без контакта са непријатељем,⁴¹ и као и 7. октобра код Горње Шаторње.⁴² О детаљима борби током октобра исцрпнији су извештаји I/724, који садрже све детаље о већим губицима и доста лешева са великим повредама, које су највероватније настале због експлозије имали. Дешавања у борбама у акцији око Милановца нису у потпуности јасна. У чишћење од партизанских јединица око села Трнавe кренули су 10. октобра. *Ка Г. Милановцу поновио су кренули 14, а 15. октобра у 16.30 на пункту 486 између Бара и Доње Црнуће пријавили су пет мртвих и 20 рањених и шест погинулих коња. Из борба код Милановца у 18.15 пријавили су два мртва. У Крагујевац су се вратили 16. октобра око 19.00.*⁴³ *Поновна борба око Д. Црнуће била је 17.*

³⁸ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2238, frame 000260.

³⁹ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262, frame 000251.

⁴⁰ *Isto*, frame 000251.

⁴¹ У већини случајева дневних извештаја нису наглашене јединице са којима су у борбама (прим. аут.).

⁴² *Isto*, frame 000210.

⁴³ AJ-110-Detto-6237-576-331 У борбама у овој акцији нападе на немачке чете наизменично су изводили припадници Таковског четничког одреда и Шумадијског партизанског одреда. Из сведочења Ратибора Јовановића јасно се види да је више група одвођено као претходница и у различитим данима, јер он наводи да је његова група 15. 10. ушла у Г. Милановац који је већ у пламену. То јасно доказује да су се различите чете, 9, 10, 11. и 12. кретале у различитим интервалима и да је свака имала губитке у тим данима (прим. аут.).

октобра у 15.15 – пријавили су два мртва, два рањена и пет погинулих коња. Губици на српској страни били су: један официр и 25 мртвих, очигледно припадника ЈВуО. У вечерњим сатима ушли су у Г. Милановац, уништили цело место и 18. октобра вратили се са 133 таоца. Дакле, у целој акцији имали су више борби, а за та четири дана пробијања ка Милановцу пријавили су укупне губитке код непријатеља 25, а својих укупно 10 погинулих и 26 рањених, очигледно у различитим борбама и данима. Већ 22. октобра⁴⁴ имали су ноћну узбуну, а 23. се упутили ван Крагујевца с објашњењем да због Милановца нису доступни за тренутну акцију. Потези командног кадра због масовног стрељања упућују на тактику убрзане ангажованости људства због евентуалних реакција на одмазду. У извештају мајора Вилдермута и мајора Деша, команданата 737. и 749. пука, пријављени су следећи губици:

– 737. пук 13. октобра – непријатељски губици: 41, 29 погинулих; 14. октобра – девет погинулих; 15–19. октобра – 32 погинула. Сопствени губици – осам мртвих и 34 рањених.

– 749. пук 15. октобра – непријатељски губици: 105 погинулих; 19. октобра: 70 погинулих; 21. октобра: 50 погинулих. Сопствени губици – 20 мртвих и 33 рањена. У оба пука укупно губитака: 28 мртвих и 67 рањених.⁴⁵

Цела дивизија пријавила је од 1. до 31. октобра укупно страдалих 45 (три официра, девет подофицира, 33 војника), рањених 102 (три официра, 19 подофицира и 80 војника) и пет несталих лица. Почетком новембра, 8. новембра, имали су акције на потезу Ратина – Шљивовац – Грбице;⁴⁶ 16. новембра у Книћу и Грузи; 17. новембра борбе са партизанском јединицом која је имала штаб у Рогојевцу и Забојници и пријавили сопствене губитке – два погинула и непријатељске – 19 мртвих и 15 заробљених;⁴⁷ 24. новембра, поново су заједно са I/724. у борби у Драгобраћу. Генерал Хингхофер потписао је губитке у новембру – погинулих један, рањена четири подофицира и 22 војника. У вој-

⁴⁴ NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262, frame 000238.

⁴⁵ Isto, frame 000247.

⁴⁶ Isto, frame 000273.

⁴⁷ Isto, frame 000282

ном оперативном смислу то је битан моменат за снаге које су се бориле против окупационе немачке армије, јер су масовна стрељања становништва која су почела још у септембру, а од октобра појачана квотама, апсолутно утицала на даље тактике и одлуке услед страховитог цивилног страдања. У извештајима се иначе примећује посебан однос према овим четама још од Крагујевца, и они се у децембру заједно са штабом премештају на другу територију. Од 23. децембра 9. и 10. чета биле су у Зајечару, а 11. и 12. у Неготину, где им се припремала посебна прослава за празнике. Дневник поменутог мајора главног штаба садржи интересантне детаље везане за ову дивизију. Један је и немали број песама веома слојевитог поетског садржаја, који можда на први поглед и не говори пуно о психолошким профилима, али с усмереном етнопсихолошком анализом показује посебну девијацију с обзиром на то да се ради о јединицама које су иза себе имале озбиљне ратне злочине. Та анализа ће такође бити део шире систематизације. Средином јануара, 15. 1. 1942, премештају се у Чачак, а 10. и 11. чета у Краљево.⁴⁸ Од 3. фебруара команду пука 749. преузео је потпуковник Попе (Oberstleutnant Poppe).

Губици 717. дивизије у првој години:⁴⁹

Гефр. Бартл Матиас, 3/арт/јед/670, 17. 8. 1941. Топоница
Шц. Бауер Јохан, 2/пеш/пук/749, 5. 9. 1941. Милићевци
Гефр. Баумгартнер Антон, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Шц. Берер Франц, 7/пеш/пук/749, 21. 10. 1941. Краљево

⁴⁸ *Isto*, frame 000384.

⁴⁹ Централный архив Министерства обороны Российской Федерации, Фонд 500, Опись 12477 - Пехотные и охранные дивизии вермахта, 1934-1945 гг. Дело 951. Коробки 811. Документы оперативного отдела 717-й пехотной дивизии: история штаба 717-й пехотной дивизии от формирования дивизии до мая 1942 г, с приложениями, приказы и распоряжения 670-й артиллерийской группы 717-й пехотной дивизии, записи совещаний 65-го армейского корпуса, указания командования дивизии по боевой подготовке, записи докладов, данные о потерях, памятки о борьбе с партизанами, боевые донесения и проч. В деле также содержатся документы по учениям 225-го артиллерийского полка. <https://wwii.germandocsinrussia.org/ru/nodes/8336/> (приступљено 15. 2. 2019).

Шц. Бернер Антон, 3/пеш/пук/749, 5. 9. 1941. Милићевци
Гефр. Бергер Леополд, пио/чета/717, 30. 10. 1941. Краљево
Ка. Бетјер Херман, 2/арт/јед/670, 24. 8. 1941. Краљево
Обшц. Бритенбауер Карл, 1/пеш/пук/749, 13. 10. 1941. Краљево
Гефр. Була Херман, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Гефр. Цехулич Јозеф, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Уфц. Цак Матиас, 6/пеш/пук/737, 8. 10. 1941. Јарчупак
Лт.д.Рег. Валтер Цермак, штаб/737/, 15. 10. 1941. Краљево
Шц. Дирнбергер Јохан, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Шц. Ебнер Јохан, 2/пеш/пук/749, 7. 10. 1941. мост Ратина –
Краљево
Пи. Енгелбергер Алојз, пио/чета/717, 30. 10. 1941. Краљево
Обшц. Фит Рудолф, 1/пеш/пук/749, 23. 11. 1941. Гружа – Кнић
Обшц. Фелдман Хајдрих, 12/пеш/пук/749, 15. 11. 1941. Рогојевац
гфр. Фејрер Алберт, 10/пеш/пук/749, 10. 6. 1941. Крагујевац
гфр. Фигл Антон, 1/пеш/пук/749, 22. 11. 1941. Гружа – Кнић
Фелдвб. Френтхоф Вилхелм, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Лт. Рег. др. Фреј Оскар, 8/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Уфц. Геролдингер Карл, 3/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево
(Пољопривредна школа)
Шц. Гил Ото, штаб/1/749, 5. 9. 1941. Милићевци
Уфц. Герлиц Ханс Георг, 7/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево
Обшц. Гростаб Јохан, 1/пеш/пук/749, 22. 11. 1941. Гружа – Кнић
Обгфр. Грубер Алојз, штаб/1/749, 5. 9. 1941. Милићевци
Обшц. Грубер Јохан, 5/пеш/пук/737, 15. 10. 1941. Краљево
Шц. Хагер Јохан, 6/пеш/пук/749, 10. 9. 1941. Љиг
Гефр. Халмдинст Франц, штаб/II/749, 31. 10. 1941. Врба – Краљево
Гефр. Хануш Јохан, 1/пеш/пук/737, 13. 10. 1941. Штр. западно од
Трстеника
Гефр. Хоценбергер Антон, 7/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Гефр. Хебенстрит Јозеф, 5/пеш/пук/749, 11. 11. 1941. Конарево
код Краљева
Шц. Хемецбергер Франц, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Хптм д Рег. Хидлер Јохан, 1/пеш/пук/749, 16. 9. 1941. 775 планина
Јелица код Чачка

Шц. Ходер Густав, 7/пеш/пук/749, 28. 10. 1941. Краљево – Ратина
 Обшц. Ходни Франц, 1/пеш/пук/749, 5. 9. 1941. Милићевци
 Обшц. Ходл Густав, 3/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево
Гефр. Хефлер Хуго, 11/пеш/пук/749, 14. 10. 1941. Горњи Милановац
Обзфр. Хибер Јозеф, 12/пеш/пук/749, 26. 8. 1941. Дренак
 Шц. Хукал Карл, 8/пеш/пук/749, 30. 10. 1941. Врба Краљево
 Шц. Ицек Карл, 7/пеш/пук/737, 5. 10. 1941. тунел код Богутовца
 Шц. Калт Јозеф, 5/пеш/пук/737, 21. 10. 1941. Краљево
 Шц. Кершагел Јозеф, , 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Уфц. Клопф Јозеф, 10/пеш/пук/749, 14. 10. 1941. Баре
 Шц. Колингер Франц, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
 Шц. Корнфел Рихард, 6/пеш/пук/749, 10. 9. 1941. Љиг
Лт. д Р. Корнштед Антон, 12/пеш/пук/749, 26. 8. 1941. Дренак
 Шц. Кубашек Франц, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
 Гефр. Курц Карл, 6/пеш/пук/737, 7. 10. 1941. Ружинско
*Шц. Курц Рудолф, 9/пеш/пук/749, 5. 10. 1941. 30 км од Крагујев-
 ца, пут ка Г. Милановцу*
 Гефр. Либ Фридрих, 8/пеш/пук/749, 10. 9. 1941. Љиг
 Шц. Лајхтфрид Франц, 6/пеш/пук/737, 11. 10. 1941. манастир
 Жича
 Фелдв. Лајтнер Јохан, 4/пеш/пук/737, 14. 10. 1941. Врба
 Гефр. Лајтнер Фридрих, , штаб/II/749, 23. 9. 1941. Крушевац
 Уфц. Ленц Мундл, , 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Гефр. Лобеншус Јозеф, 12/пеш/пук/749, 26. 8. 1941. Дренак
 Шц. Мадербах Франц, 7/пеш/пук/737, 9. 10. 1941. јужно од
 Краљева
 Уфц. Мајер Јохан, 12/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево???⁵⁰
 Гефр. Машин Ото, 1/пеш/пук/749, 27. 9. 1941. Заблаћа
 Гефр. Михелбергер Јосеф, 2/пеш/пук/749, 11. 10. 1941. Рибни-
 ца, јужно од Краљева
Об. шц. Мишек Франц, 12/пеш/пук/749, 16. 10. 1941. Г. Милановац

⁵⁰ Највероватнија и очигледна грешка при уписивању, јер је 12. чета формацијски у Крагујевцу, што је опште место, а такође се то види по осталим погинулима који су припадници 3. батаљона – 9, 10, 11. и 12. чета учествују у овој операцији ка Г. Милановцу (прим. аут.).

- Гефр. Митерер Јохан, 12/пеш/пук/749, 14. 10. 1941. Г. Милановац
Гефр. Мозер Антон, 5/пеш/пук/737, 9. 10. 1941. јужно од Краљева
Об. шц. Мориц Јохан, 2/пеш/пук/737, 15. 10. 1941. Краљево
Гефр. Муха Франц, 12/пеш/пук/749, 15. 11. 1941. Рогојевац
Уфц. Милер Георг, 7/пеш/пук/737, 9. 10. 1941. Краљево
Об. Гефр. Милегер Ернст, 2/пеш/пук/749, 19. 10. 1941. Краљево
Шц. Нојбауер Роман, 1/пеш/пук/737, 13. 10. 1941. Штразба, Трсеник
Уфц. Нојвирт Михаел, 1/пеш/пук/749, 27. 9. 1941. Заблаће
Лт. д. Р. Нопенбергер Вилхелм, штаб/737, област Ратина, вис. 222
Об. шц. Носко Матијас, 1/пеш/пук/749, 22. 11. 1941. Гружа,
Кнић
Об. шц. Нирнбергер Јохан, 1/пеш/пук/749, 21. 10. 1941. западно од Краљева
Шц. Парсторфер Јохзеф, 1/пеш/пук/737, 13. 10. 1941. Штразба, Трсеник
Шц. Пелц Фридрих, 8/пеш/пук/749, 8. 8. 1941, област Космај, вис. 461
Уфц. Петрих Рудолф, штаб/II/749, 23. 9. 1941, Крушевац
Фелдв. Пилсбахер Јозеф, 9/пеш/пук/749, 5. 10. 1941. 30км од Крагујевца, пут ка Г. Милановцу
Шц. Пракс Роберт, 7/пеш/пук/737, 9. 10. 1941. јужно од Краљева
Уфц. Прајс Јозеф, 3/пеш/пук/749, 5. 9. 1941. Милићевци
Гефр. Принц Карл, 1/пеш/пук/737, 17. 10. 1941. Трешњаре, јужно од Краљева
Шц. Пуф Карл, 1/пеш/пук/749, 28. 10. 1941. Краљево – Ратина
Об. шц. Пункл Франц, 5/пеш/пук/737, 15. 10. 1941. Краљево
Шц. Рајшиц Леополд, 12/пеш/пук/749, 16. 10. 1941. Горњи Милановац
Хптм. д. Рг. Риел Леополд, 5/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац
Об. гефр. Ризенедер Франц, 7/пеш/пук/749, 21. 10. 1941. Краљево
Гефр. Рос Фридрих, 3/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево (Пољопривредна школа)
Гефр. Росипал Јохан, штаб/I/737, 25. 10. 1941. Краљево
Гефр. Рудофи Лудвиг, 9/пеш/пук/749, 5. 10. 1941. 30 км од Крагујевца
Об. шц. Шафар Алојз, 5/пеш/пук/737, 15. 10. 1941. Краљево
Шц. Зандера Алберт, 6/пеш/пук/737, 11. 10. 1941. манастир Жича

Фелдв. Шимек Едуард, 1/пеш/пук/737, 21. 10. 1941. вис. 235, западно од Краљево

Шц. Шпандл Франц, 9/пеш/пук/749, 5. 10. 1941.

Шц. Шулцер Франц, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац

Шц. Шабецбергер, 3/пеш/пук/749, 5. 9. 1941. Милићевци

Гефр. Шакерл Леополд, 9/пеш/пук/749, 16. 10. 1941. 12 км ист. од Милановца

Уфц. Шалер Валтер, 8/пеш/пук/749, 28. 8. 1941. Крушевац

Шц. Шелман Фридрих, 11/пеш/пук/749, 14. 10. 1941. Горњи Милановац

Шц. Шенк Јозеф, 5/пеш/пук/749, 10. 9. 1941. Љиг

Шц. Шернер Едуард, 2/пеш/пук/749, 10. 9. 1941. Љиг

Хптм. д. Л. Ширхолд Ернст, штаб/II/749, 23. 9. 1941, Крушевац

Фелдв. Шилдбергер Карл, 5/пеш/пук/737, 14. 10. 1941. Чибуковац

Шц. Шимацек Јозеф, 8/пеш/пук/749, 28. 8. 1941. Крушевац

Гефр. Шинкауц Емерих, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац

Лт. д. Р. Шмит Фридел, 3/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево (Пољопривредна школа)

Гефр. Шнајдер Алберт, 6/пеш/пук/749, 1. 11. 1941. Краљево

Уфц. Шрат Јохан, 4/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Краљево

Гефр. Теш Јозеф, 4/пеш/пук/749, 16. 10. 1941. Краљево

Шц. Тротан Леополд, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац

Фелдв. Томбергер Алфред, 1/пеш/пук/749, 27. 9. 1941. Заблаће

Уфц. Вогт Паул, 12/пеш/пук/749, 17. 10. 1941. Горњи Милановац

Уфц. Вах Рихард, 5/пеш/пук/737, 15. 10. 1941. Краљево

Шц. Вагнер Карл, 6/пеш/пук/749, 23. 9. 1941. Крушевац

Гефр. Шмирхер Емерих, , штаб/II/737, 15. 10. 1941. Краљево

Шц. Венгер Јозеф, 11/пеш/пук/749, 15. 10. 1941. Горњи Милановац

Гефр. Викенаузер Франц, 5/пеш/пук/737, 14. 10. 1941. Чибуковац

Шц. Волаш Курт, штаб/II/749, 31. 10. 1941. Врба – Краљево

Гефр. Ценкер Франц, 1/пеш/пук/749, 16. 9. 1941. Чачак, вис. 668

Об. шц. Цимерман Рафаел, 12/пеш/пук/749, 26. 8. 1941. Дренак⁵¹

⁵¹ Скраћенице – Шц (Schütze) редов, Об. Шц (Oberschütze) редов, Гефр (Gefreiter) разводник, Уфц (Unteroffizier) подофицир-наредник, Фелдв (Feldwebel) старији водник, Лт (Leutnant) поручник, Хптм (Hauptmann) капетан. Редослед навођења: чин, име и презиме, чета (говори о припадности батаљону 1-4 – први 106

Сл. 1. Један од погинулих

Сви погинули окупаторски војници у Другом светском рату сахрањивани су на посебно формираним гробљима, војним гробљима из претходних ратова⁵², најближем гробљу битке или места погибије, а понекад и на градским гробљима, што је и најређи случај. То је случај и у примеру Крагујевца, Краљева и осталих градова, где су батаљони сахрањивали углавном на већ постојећим војним гробљима из претходних ратова. На највећем војном гробљу на територији Србије у крагујевачким Шумарицама, где је сахрањено хиљаде српских војника из Првог светског рата, окупационе власти су 1941. на том гробљу припојиле 87 гробних места за своје војнике.⁵³

С обзиром на то да су она била веома јасно обележена, често монументално и наглашена са својом националсоцијалистичком симболиком и да ничег витешког није постојало у том рату од зачетника рата, осим нових бизарних политичких, научних, псеудонаучних оквира, са никада већим бројем погинулих у историји људ-

батаљон, 5-8 – други, 9-12 – трећи, од 1. 4. 1943 (jäger division) батаљони добијају по чету више, датум смрти, место акције и погибије (прим. аут.).

⁵³ Heldenfriedhoff 1914-1918-Teilskizze-Deutscher Teil-Neue Graber 1940-41 in Kragujevac (прив. архива).

ског рода, а највише цивила, на општем савезничком нивоу донета је одлука да се сва обележја широм територија свих држава униште. Једино су евентуално била дозвољена симболична обележја на местима где су се поражене јединице предале, а од друге половине педесетих година прошлог века дозвољена су обележја гробаља, али само са именима, без других информација. Послератна власт озваничила је ту одлуку 18. маја 1945, само што су са разумљивим уклањањем окупаторских обележја необјашњиво уследила и занемаривања обележја гробних места из Првог светског рата. Приказ губитака 717. дивизије током јесени 1941. неопходан је у детаљној реконструкцији овог злочина, који се може употребити и за допуну детаља у околностима које су везане за друге зоне одмазди и страдања цивилног становништва. Поменуте анализе и детаљи другачијег карактера ће, како смо рекли, бити обрађивани у даљем раду, заједно са форензичким стручњацима различитих профила. Из приказаних података може се видети и дискутабилна функционална борбена готовост јединица које су чиниле смену окупационих дивизија, јер је у несналажењу у пружању отпора на терену одбрамбеним јединицама окупиране територије командни кадар пронашао излаз у освети над цивилним становништвом, чак и кроз призму освете за претходно изгубљени рат (Бемеова наредба садржи јасне описе о држању српског становништва у Првом светском рату). За војне науке и процене оперативног карактера анализа може показати да је слабо обучен или готово без обуке мобилизациони потенцијал, опијен мешавином вулгарне политичке идеологије и псеудо-научним културолошким оквиром, спреман за лаку манипулацију и злоупотребу над цивилним становништвом и ратним заробљеницима.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Необјављени звори

Централни архив министарства одбране Руске Федерације

Национални архив владе САД

Институт за новејшо згодовино, Љубљана, Словенија

Архив Југославије

Литература

Бејатовић Виктор. *Лепеза смрти – мултидисциплинарни приступ и упоредне методологије у реконструкцији мотива и обима ратног злочина у Крагујевцу октобра 1941*. Крагујевац: Спомен-парк, 2017.

Бркић Станиша. *Име и број*. Крагујевац: Спомен-парк, 2007.

Ђуретић Веселин. *Савезници и југословенска ратна драма*, I и II, Београд: 1985. Балканолошки институт САНУ, Народна књига, Београд: 1985. и пето ћирилично допуњено издање, Београд: Политика 1992.

Глишић Венцеслав. *Терор и злочини нацистичке Немачке у Србији 1941–1944*. Београд: Рад, 1970.

Крејковић Силвија. *Идентитети жртава стрељаних у Краљеву октобра 1941*. Београд: Музеј жртава геноцида, 2013.

Кривични законик Републике Србије – *Службени гласник РС* 94 (2016) и 35 (2019).

Марјановић Јован. *Устанак и народно-ослободилачки покрет у Србији 1941*. Београд: Институт друштвених наука, 1963.

Meyer Hermann Frank. *Von Wien nach Kalavryta. Die blutige Spur der 117. Jäger-Division durch Serbien und Griechenland*. (Mannheim und Mohnesee, Bibliopolis), 2002.

UNWCC-CROWCASS *The Central registry of war criminals and security suspects* - Final Consolidated Wanted list - Germans - june 1948, UN 1948.

Prisoner of War File Card for General der Gebirgstruppe Franz Böhme, Nürnberg, Germany, prepared by Captain Edward „Ted” Lees, camp intelligence officer and interrogator, Island Farm Special Camp 11.

Саопштење о злочинима Аустрије и Аустријанаца против Југославије и њених народа. Београд: Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача, 1947.

Tessin Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945, Die Landstreitkräfte. Teil 9*. Osnabruck, Biblioeverlag, 1977.

Tessin Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945, Die Landstreitkräfte. Teil 12*, Osnabruck, Biblioeverlag, 1977.

Tessin Georg. *Verbände und Truppen der deutschen Wehrmacht und Waffen-SS im Zweiten Weltkrieg 1939-1945, Die Waffengattungen, Gesamtübersicht.* Osnabruck, BiblioVerlag, 1977.

Микрофилмови

NARA, T-315, Microfilm, Roll 1299

NARA, T-315, Microfilm, Roll 2238

NARA, T-315, Microfilm, Roll 2262

Viktor Bejatovic, curator

e-mail: vsrb9@yahoo.com

**717TH DIVISION, BATTALIONS' I, II AND III
OF 737 AND 749 REGIMENT LOSSES IN
SEPTEMBER, OCTOBER AND NOVEMBER 1941
ENCLOSURE FOR MILITARY HISTORY AND
ANTHROPOLOGY**

(Summary)

Presenting the facts concerning those military force units which played the key role in events that took place in territories where reprisals against Serb civilians were committed during the fall of 1941, provides the clearer insight into structure of the battalions that participated in them. Data refer to 717th Infantry Division, battalions I-III/749. and I-III/797, i.e. their troops which participated in battles fought during September, October and November of the same year. Human losses as well as the basic positions and movements of German battalions in those months, war period especially difficult for the population of the wider Central and Western Serbia – Krupanj, Loznica, Draginac, Sabac, Kraljevo, Kragujevac and nearby villages where massive war crimes were committed by different profiles and purposes military units, are to be shown here. Brutality is reinforced by General Franz Beme's directives with the 100:1 quota implemented, unlike General Maximilian Reichsfraier von Weiss' command of April 1941, which was operationally impracticable in terms of arresting hostages before the incident. These battalions' fallen soldiers are

110

used for carrying out retaliation according to set quotas. This work is one part of the sequel in investigating details about perpetrators of the crime - German battalions participating battles around Kragujevac and Kraljevo and other territories and areas where they were stationed or moved to, during the fall of 1941.

KEY WORDS: war crime, retaliation, anthropology, military areas, 717 Infantry Division, military losses, people